

νύκτας ἐπέρασας ἄγρυπνος, καὶ ὄχι διὰ σπουδαίαν αἰτίαν· καὶ ἐν τούτοις καθόλου δὲν ἔπαθεν ἡ ὑγεία μου.

ΚΥΡΙΑ ΚΑΠΟΥΛΕΤΟΤ. — Ναι, ἡξέυρομεν ὅτι ἐκάματε τὰ δικά σας εἰς τὸν καιρόν σας, τὸ ἡξέυρομεν· ὁ κύριος ἔμενεν ἄγρυπνος! ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς θὰ ἀγρυπνήσωμεν.

[Ἐξέρχεται μετὰ τῆς τροφῆς]

ΚΑΠΟΥΛΕΤΟΣ. — Τὶ ζηλότυπος γενεὰ! ἡ ζηλοτυπία ἐνσαρκωμένη! Ὅλοι ὁμοιάζουν. (Εἰσέρχονται πολλοὶ ὑπηρέται κρατοῦντες σουβλίζα, καυσόξυλα, καλάθια.) Τὶ βαστάζετε, σεῖς;

Α'. ΥΠΗΡΕΤΗΣ. — Εἶναι γιὰ τὸ μαγεργιό. Καλὰ καλὰ δὲν ἡξέυρω τί εἶναι.

ΚΑΠΟΥΛΕΤΟΣ. — Ξεκουμπισθῆτε γλήγορα· ὅλοι στὸ ποδάρι· αὐτὰ τὰ ξύλα εἶναι πολὺ χλωρά· πηγαίνετε νὰ φέρετε ἄλλα· φέρετε καλὰ κούτσουρα. Ἀκούεις ἐσὺ, γελοῖε, πήγαινε νὰ εὔρης τὸν Πέτρον· ἐκεῖνος θὰ σοῦ εἰπῇ ποῦ νὰ εὔρης.

[Ὁ πρῶτος ὑπηρέτης ἐξέρχεται.]

Β'. ΥΠΗΡΕΤΗΣ. — Θὰ τὰ εὔρουν μόνοι τους· δὲν εἶναι τόσον κούτσουρα ὅσον τοὺς νομίζετε.

ΚΑΠΟΥΛΕΤΟΣ. — Ὁ διάβολος νὰ μὲ πάρῃ ἂν ὁ γελοῖος αὐτὸς δὲν μοῦ ἀποκρίνεται μὲ λογοπαίγνια· ἐμπρὸς, κίνησις, ζωηρότης, κύριε Κούτσουρε· ὁ μνηστήρ θὰ ἔλθῃ μὲ τοὺς μουσικούς του· ἡ νύξ παρέρχεται· μὲ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἦναι ἐδῶ περὶ τὰ χαράγματα. (Ἀκούονται οἱ ἤχοι μακρονῆς ἀρμονίας πλησιαζούσης ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἀγγελλούσης τὴν ἀφίξιν τοῦ μνηστήρος.) Διάβολε! αὐτὸς εἶναι! Ἐμπρὸς, παραμάνε, γυναῖκά μου, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μου.

[Εἰσέρχεται ἡ τροφή.]

ΚΑΠΟΥΛΕΤΟΣ. — Γρήγορα, ἐξύπνισε τὴν Ἰουλίαν, ἐνδυσέ την, ὑπάγω νὰ συνομιλήσω μίαν στιγμὴν μὲ τὸν Πάριν. Ταχύτερον, ταχύτερον, δὲν πρέπει ὁ σύζυγος νὰ περιμένῃ. Τρέξε, ἀκούεις;

[Ἐξέρχεται ὠθὼν τὴν τροφὴν καὶ ἀνατρέπων τοὺς ὑπηρέτας.]

(Ἀκολουθεῖ.)

Η ΕΜΦΥΤΟΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

(Συνέχεια.)

IV

Ἐπάρχουσιν ἀρχαὶ πρῶται, ἀναμφισβήτητοι ἄνευ ἀποδείξεως, ἔμφυτοι εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἀνεξάρτητοι τῆς πείρας καὶ τῆς παρατηρήσεως, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν πάσης ὑγιοῦς ἐπιστήμης. Ἐπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἀλήθειαι σχετικαὶ καὶ οὐχὶ ἀπόλυτοι καὶ ἀναγκαῖαι. Τὸ μέρος εἶναι μικρότερον τοῦ ὅλου· ἡ ἀρχὴ, τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἶναι ἀπόλυτον, ἀναμφισβήτητον· εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ κόσμος, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ μόριον κόσμου εἰς ὃ νὰ μὴ ἐφαρμόζεται· ἰσχύει ἐπὶ τῆς γῆς, ἰσχύει εἰς τὴν σελήνην, ἰσχύει εἰς τοὺς ἀπωτάτους ἀστερισμούς. Ἀλλ' ὅταν λέγω ἡ νύξ διαδέχεται τὴν ἡμέραν, ὁμιλῶ περὶ τῆς γῆς ἢ περὶ τοῦ γνωστοῦ πλανητικοῦ συστήματος, δυνατόν ὅμως νὰ ὑπάρχῃ κόσμος εἰς ὃν ὁ ἥλιος νὰ μένῃ διαρκῶς εἰς τὸν ὀρίζοντα ἢ κόσμος βυθισμένος εἰς αἰώνιον σκότος.

Αἱ πρῶται ἐκεῖναι καὶ ἀναγκαῖαι ἀρχαὶ ὑπάρχουσιν εἰς πάντα ἄνθρωπον· ὁ μᾶλλον ἀπαίδευτος ἐννοεῖ κάλλιστα αὐτάς, ἐννοεῖ κάλλιστα ὅτι ὅταν ὁμιλῇ περὶ ιδιότητος ἐννοεῖ αὐτὴν ἀναγομένην εἰς οὐσίαν, ὅταν ὁμιλῇ περὶ φαινομένων προϋποθέτει αἰτιόν τι· ὅταν διηγῇται συμβεβηκὸς, ὅτι τοῦτο συνέβη ἐν χρόνῳ, ὅταν φαντάζεται σῶμα οἷονδῆποτε, ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο εὑρίσκεται ἐν χώρῳ. Αἱ ἀρχαὶ αὗται τῆς διαρκείας, τῆς ἐκτάσεως, τοῦ αἰτίου καὶ αποτελέσματος καὶ μυρία ἄλλαι ὑπάρχουσιν ἐν ἡμῖν, μαρτυροῦνται ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἀλλὰ προϋπάρχουσι πάσης πείρας. Ἡ συνείδησις μαρτυρεῖ ἀλλὰ δὲν δημιουργεῖ αὐτάς. Ὅταν λέγομεν, τὸ ὅλον περιέχει τὸ μέρος ἀναμφισβητήτως δὲν λέγομεν τοῦτο διότι ἡ συνείδησις ἡμῶν δημιουργεῖ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀλλὰ διότι ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐνυπάρχει ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ὡς ἀπολύτως ἀληθής. Αἱ πρῶται καὶ ἀπόλυ-

τοι ἀλήθειαι ὑπάρχουσιν ἀνεξάρτητοι τῆς πείρας καὶ τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ μαρτυροῦνται ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς πείρας.

Δοιπὸν ὑπάρχουσιν ἀρχαὶ πρῶται, ἀλήθειαι ἀναμφισβήτητοι· ἀλλ' ἄρα γε δὲν εἶναι γενικὰ ἀξιώματα ἐξαγόμενα ἐκ μερικῶν παρατηρήσεων; Οὐχὶ βεβαίως. Δύο, τρεῖς πέντε, μυρίαι μερικαὶ παρατηρήσεις δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, ἂν ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια δὲν ὑπῆρχεν ἀνεξαρτήτως τῶν παρατηρήσεων. Σχετικὴν ἀλήθειαν, μάλιστα, ἀλλ' ἡ σχετικὴ ἀλήθεια ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ δὲν ἔχει ἄλλην ἀξίαν εἰμὴ ὅτι ὑποθέτει πάντοτε τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν. Μυριάκις ὁ ἄνθρωπος παρετήρησεν ὅτι ἡ νύξ διαδέχεται τὴν ἡμέραν· μυριάκις παρετήρησεν ὅτι τὸ ἔαρ διαδέχεται τὸν χειμῶνα· ἐκ τῆς πείρας ταύτης δύναται νὰ κατασκευάσῃ ἀπόλυτον κανόνα ἀληθείας; προσέξατε καλῶς, ἀπόλυτον καὶ ὄχι σχετικὸν πρὸς τὴν γῆν. Τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, ἀδύνατον. Αἱ μερικαὶ παρατηρήσεις ἀποτελοῦσιν ἄθροισμα μερικῶν παρατηρήσεων καὶ δὲν δύνανται νὰ δημιουργήσωσι γενικὸν κανόνα ἀληθείας ἀλλὰ διέπονται ὑπὸ τοῦ γενικοῦ κανόνος, ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι αἱ ἀπόλυτοι ἀλήθειαι ὑπάρχουσιν ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, ἀποκαλύπτονται δὲ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς ἔμφυτοι ἀρχαί.

Ἀλλὰ τί εἶναι ἐπὶ τέλους αὐταὶ αἱ ἀπόλυτοι ἀλήθειαι καὶ ποῦ ὑπάρχουσιν; ἐν τῷ κόσμῳ; ἐν τῷ ἀνθρώπῳ; εἵπομεν ὄχι· ὑπάρχουσιν αὐταὶ καθ' ἑαυτάς; εἶναι γελοῖον νὰ παραδεχθῶμεν τοῦτο· ὁ κοινὸς νοῦς μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀρνηθῶμεν τοιοῦτον παραλογισμόν. Δύναμαι νὰ ὁμιλήσω περὶ σκέψεως χωρὶς νὰ ὑποθέσω ὃν σκεπτόμενον, περὶ θελήσεως χωρὶς νὰ ὑποθέσω ὃν θέλον, περὶ ἀληθείας χωρὶς νὰ ὑποθέσω ὃν ἀληθεύον; Τὸ ἀληθὲς εἶναι ιδιότης ὄντος ἀληθοῦς, ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια εἶναι ιδιότης ὄντος ἀπολύτου καὶ ἀπείρου· ὅπως αἱ σκέψεις, αἱ θελήσεις, αἱ ἀντιλήψεις ὑπάρχουσιν εἰς ὃν ὅπερ καλεῖται ἄνθρωπος, οὕτω καὶ

αἱ ἀπόλυτοι ἀλήθειαι ὑποθέτουσιν ἀπόλυτον ὃν ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ὑπερτάτην αὐτῶν κορυφὴν, ὃν οὐχὶ ἀφηρημένον καὶ φαντασιώδες, οὐχὶ μαθηματικὸν κατασκευάσμα, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ὑπάρχον. Τὸ ἀπόλυτον καὶ ἀναγκαῖον τοῦτο ὃν ἐν τῷ ὁποίῳ κεῖνται αἱ ἀπόλυτοι καὶ ἀναγκαῖαι ἀρχαὶ καλεῖται Θεός.

Ἡ γνῶσις τῆς ἀληθείας εἶναι ἔμμεσος γνῶσις τοῦ Θεοῦ· ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ περὶ Θεοῦ ἐπιστήμη καὶ ὅσον περισσοτέρας γνώσεις ἀποκτῶμεν, τοσοῦτον περισσοτέρας ἀποκτῶμεν γνώσεις περὶ Θεοῦ· ἐπιστήμη καὶ θρησκεία εἰσὶ στενῶς συνδεδεμέναι καὶ διὰ τοῦτο ὅπου ὑπάρχει ἀληθὴς ἐπιστήμη ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ θρησκεία. Τί ἄλλο εἶναι ἡ θρησκεία ἢ σχέσις τῆς ἀπολύτου ἀληθείας πρὸς τὸ ἀπόλυτον ὃν. Διὰ τοῦτο πρωτίστη τῶν ἀρετῶν θεωρεῖται ἡ ἀλήθεια, διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκει αὐτὴν δι' ὅλου τοῦ βίου, διὰ τοῦτο ἐνώπιον τῆς ἀποκαλυπτομένης ἀληθείας ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἀγαλλίασιν ἀπερίγραπτον, ἀνωτέραν πάσης ἐξ ἄλλης αἰτίας ἀγαλλιᾶσεως· διότι ἀποκαλύπτεται τότε οὕτως εἰπεῖν ἔμμέσως αὐτὸς ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀναγνωρίζοντα καὶ αἰσθανόμενον κατὰ τὴν εὐτυχίᾳ ἐκείνην στιγμὴν τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ· ὁ κοινὸς νοῦς ὁμολογεῖ ταῦτα πάντα· ὁ νοῦς ὃν ἔχουσιν οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὴ διαστρέψαντες αὐτὸν διὰ σοφισμάτων, οἵτινες διὰ τοῦτο οὐδέποτε εἶναι ἄθρησκοι, οὐδὲ ἄθεοι.

Ἡ ἀθρησκεία, ἡ ἀθεΐα εἰσὶ δυνατὰ εἰς μόνον τὸν πεπαιδευμένον ὅστις δύναται ν' ἀντιτάξῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ διχάζων οὕτως εἰπεῖν ἑαυτὸν ν' ἀρνηθῇ ὅ,τι ὁμολογεῖ· ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμη καὶ τοὶ ἀρνούμενοι τὸ ὑπέρτατον ὃν δὲν δύναται νὰ μὴ πιστεύσῃ εἰς αὐτὸ καὶ σκέπτεται κατ' ἀνάγκην ὅσακις ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κηρύττει ἐν τῇ ἀρνήσει ἐκείνη διηνεκῶς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀλήθεια, ἰδοὺ μία ἐκ τῶν προσιτῶν εἰς τὸν ἄνθρωπον ιδιοτήτων τοῦ Θεοῦ· αὕτη εἶναι ὁ ἀναγκαῖος μεσάζων μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου· καὶ ἡμεῖς μὴ δυνά-

μενοι νὰ θεωρήσωμεν τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον λατρεύομεν αὐτὸν ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἣτις ἐκπροσωπεῖ τὸ ὑπέρτατον ὃν καὶ ἣτις χρησιμεύει ὡς λόγος εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὡς διδάσκαλος εἰς τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸς ὁ Θεὸς παρέθεσε μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου τὴν ἀλήθειαν ὅπως οὕτως ἀποκαλυφθῇ εἰς αὐτὸν, καὶ ἡ ἀλήθεια αὕτη διηνεκῶς ὁδηγεῖ καὶ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ἐκπροσωποῦσα οὕτω διηνεκῶς τὸν Θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς.

Διὰ τῆς ἀληθείας ἀνεύρομεν τὸν Θεόν, δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ μένωμεν παρ' αὐτῷ, ἐρευνῶντες, ἀσκοῦντες, καὶ ἀγαπῶντες αὐτήν. (Λακολουθεῖ.)

Δ. ΠΑΝΑΡΡΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΤΑΔΙΚΟΥ ΑΘΩΟΤΗΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

Η'.

Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα ζωνρὰ συζήτησις ἠγέρθη μεταξὺ τῶν δικαστῶν τῶν ὁποίων ἡ προορατικότης δὲν εἶχε προῖδεῖ τὸ μυθιστορικὸν αὐτὸ συμβάν. Πρὸς τὸ συμφέρον τῆς δημοσίας ἠθικῆς, ὁ πρόεδρος ἠθέλε νὰ διαγράψῃ τὴν ἐξέτασιν τῆς κυρίας Γορσάζ, ἣτις ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ γεγονότος τῆς δολοφονίας δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ καμμίαν ἐξηγήσιν· προσέλαβε δὲ μὲ τὴν γνώμην του καὶ τοὺς συνδικαστάς του· ἀλλ' ὁ εἰσαγγελεὺς, τοῦ ὁποίου ἡ συγκατάθεσις ἦτο ἀναγκαία, δὲν ἦτο ἄνθρωπος νὰ παραλείψῃ περιστάσιν δυνάμεν νὰ καταστήσῃ τὴν ὑπόθεσιν ἐκείνην λαμπροτέραν παρ' ὅσαι ἐδικάσθησαν ἀπὸ δεκαετίας εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Βορδώ. Ἐρωτηθεὶς λοιπὸν ὑπὸ τοῦ προέδρου εἶπεν ὅτι ἡ κατάθεσις τοῦ μάρτυρος τῷ ἐφαίνετο ἀπαραίτητος.

Κατ' αὐτὴν τὴν συζήτησιν, ἡ κυρία Γορσάζ ἔμενεν ὀρθία καὶ ἀκίνητος, παρατηροῦσα ἐπιμόνως τὸν Ἀρθούρου ὡς εἰς κατέστησεν αὐτὴν ἄπληστον ὁ δίμηνος χωρισμός. Ἡ ὑπερηφάνεια τῆς

στάσεως, εἰς τοιαύτην στιγμήν, θὰ ἐφαίνετο ὡς σημεῖον ἀνδρικῆς ἢ μᾶλλον ὑπερανθρωπίνης ἐνεργητικότητος, ἀνευ τρόμου τινὸς δυσδιακρίτου ὅστις τὴν ἠνάγκαζε νὰ στηρίξῃ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καθέδρας τὴν ὁποίαν τῇ εἶχον φέρει· ἐκ τοῦ τρόμου ἐκείνου ἐπροδίδετο ὁ κάλαμος, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ συντρίψῃ πνοὴ ἀνέμου ἅμα ἐξηφανίζετο ὁ ἐφήμερος χυμὸς ὁ ὑποστηρίζων αὐτόν.

Ἡ νεαρὰ γυνὴ ἀπεκρίθη διὰ σαφούς τρόπου καὶ ἠδύνατό τις νὰ εἶπῃ ἀταράχου, εἰς τὰς τυπικὰς ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας τῇ ἀπέτεινεν ὁ πρόεδρος· ὅταν τὴν προσεκάλεσε νὰ εἶπῃ εἰς τοὺς ἐνόρκους τὴν ἥξευρε σχετικῶς πρὸς τὴν ἀπόπειραν τὴν γενομένην κατὰ τοῦ συζύγου της, ἐσκέφθη πρὸς στιγμήν· οὐχὶ διότι χυδαία δειλία ἐκλόνισε τὴν ἀπόφασιν τῆς ἡρωικῆς ἐκείνης καρδίας, ἀλλὰ διὰ νὰ συναθροίσῃ κατὰ τὴν κρίσιν ἐκείνην στιγμήν τὰς δυνάμεις της ἐγγιζούσας νὰ τὴν ἐγκαταλείψωσιν!

— Εἰσῆλθον ἐνταῦθα σεβαστῇ, θὰ ἐξέλθω ἡτιμασμένη, εἶπε τέλος διὰ φωνῆς ἡλλοιωμένης ἀλλὰ παλλούσης· δὲν βλάπτει! Μεταξὺ τῆς τιμῆς μου καὶ τῆς ζωῆς του δὲν διστάζω. Πρὸ δέκα μηνῶν ὁ Ἀρθούρος Δωβιὰν εἶναι ἐραστής μου... Ὁ Ἀρθούρος Δωβιὰν εἶναι ἐραστής μου, ἐπανελάβε μετ' ἀπιστεῦτου ἐνεργητικότητος καταστέλλουσα δι' ἐπιβλητικῆς χειρονομίας τὸν διεγερθέντα ἔνεκα τῶν λόγων τούτων ψίθυρον, πρὸ δέκα μηνῶν τὸν δέχομαι εἰς τὸ δωμάτιόν μου, κατὰ τὴν νύκτα, πολλάκις. Τὸν περιέμενα κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἀποπειρας· εἰς τὸν εὖρον εἰς τὸν κῆπον, σημαίνει ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ μέχρ' ἐμοῦ δὲν εἶχεν ἄλλον δρόμον. Ἐπαναλαμβάνω λοιπὸν, ὅτι ὁ Ἀρθούρος εἶναι ἐραστής μου. Τίς θὰ τολήσῃ ἀκόμη νὰ εἶπῃ ὅτι εἶναι δολοφόνος;

— Ἐγὼ, εἶπεν ἐγειρόμενος ὁ Κ. Γορσάζ.

— Καὶ ψεύδεσθε, ἀνέκραξεν ἡ Δουκία τῆς ὁποίας τὸ βλέμμα ἐφάνη κεραυνοβολοῦν τὸν γέροντα. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ψεύδεται, ἐπανελάβε δακτυλοδει-